

autorova občanského a uměleckého jména volí taktéž M. C. Putna: Karel Dostál-Lutinov. Naopak v nejnovějším vydání Dějin českého písemnictví Arna Nováka (Brána 1994), redigovaném Bohumilem Svazilem, najdeme již verzi Dostál-Lutinov, jakož i všude v Dějinách české literatury IV (1995). Stejně znění básnickova jména je například v „Diderotově“ Všeobecné encyklopedii ve čtyřech svazcích (stojí za zmínku, že v mikrohesle je tady zmíněn časopis Archa, nikoli však Nový život!). Zdá se, že jediný M. C. Putna se rozhodl jít napříč nejvyššímu převažujícímu úzu.

Zásadnější problém je ovšem to, co také představuje vlastní osu a polemickou dřev celého recenzovaného Soldánova knižního souboru: totiž otázka, do jaké míry byl Karel Dostál-Lutinov všehovšudy „čilý organizátor“, nikoli tedy pozoruhodná persona, arciže poznamenaná kontradičkami tehdejšího společenského kvasu a zejména úsilím o reformní kroky v českém katolicismu, a to nejenom v kruzích Katolické moderny, nýbrž v celém českém literárním životě. Dále: do jaké míry a zda byl Nový život (který zanikl v roce 1907, bezpochyby v souvislosti s vydáním striktně protireformní papežské encykliky Pascendi dominici gregis) významnou kulturní revuí, anebo se stal periodikem, které z časového odstupu de facto již není hodno zmínky. Takto například ve zmíněných Dějinách české literatury charakterizuje Dostálovu revui František Buriánek, podle něhož „bez většího ohlasu v literárním životě a bez uměleckého přínosu pro soudobý vývoj pokračoval rovněž časopis Katolické moderny Nový život (1896-1907), redigovaný Karlem Dostálem-Lutinovem a Sigismundem Bouškou“ (s. 31). Sine ira et studio můžeme namítnout, že jen stěží by mohl zcela sterilní literární orgán vycházet plných jedenáct let, navíc po zániku Nového života se po několika letech zformoval spřízněně, v duchu Katolické moderny koncipovaný měsíčník a poté čtvrtletník Archa, který (s výjimkou protektorátních let 1941-1945) vycházel až do roku 1948!

Při hodnocení Dostála-Lutinova, Katolické moderny a Nového života se setkáváme s evidentní nestejnorodostí názorů a právě tyto protichůdné, nejednou se téměř popírající kritické soudy inspirovaly Soldána ke shrnutí a komentování obecné vývojové problematiky českého literárního katolicismu zejména v posledních dvaceti letech básnickova života. Například renomovaný badatel Jaroslav Med v Lexikonu české literatury praví o Katolické moderně, že „tohoto hnutí nedokázalo realizovat své literární cíle a zůstalo na okraji literárního vývoje. Jeho uměleckou nevýraznost podtrhuje i fakt, že na ně v žádném směru nenavazoval další vývoj, a to ani český katolický orientovaná literatura“ (s. 681). Ve srovnání s Medem je náš věhlasný literární dějepisec Arne Novák v Dějinách českého písemnictví přes svou objektivní i subjektivní kritičnost v tomto aspektu až překvapivě vlídnější: „Teprve později, když se Dvořák (tj. Xaver Dvořák, pozn. V. N.) odmítl a Katolická moderna rozprchla, zrodilo se význačné a samostatné básnické hnutí katolické, a pohrdnuvši dekorativním symbolismem předchozího pokolení, soustředilo se k základním problémům katolické kultury v Čechách, jmenovitě k zápasu mezi citovou gotikou a dogmatismem barokním“ (s. 211).

To se již dozajista nestalo na sklonku života středobodem působení Dostála-Lutinova, jehož bytost Ladislav Soldán skicuje v první řadě jako rozporuplnou postavu, která se snažila být povytce průkopníkem a inspirátorem rozmanitých tehdejších tendencí. Brněnský badatel (působící též v Opavě) vytýčuje přednosti a zásluhy Dostálovu, nezakrývá však ani žádné jeho omyly a minusy. Jeho koncepce Katolické moderny ve sféře literární a publicistické spočívala podle Soldána na velice rozdílném spojení rozličných principů a postojů. Předně na všeslovanské cyrilometodějské ideji, tehdy velmi populární na Moravě, paralelně také na ideji svatováclavské, v souladu s níž se Dostál-Lutinov stal propagátorem německé krásné literatury, ba přímo „Ducha Německa“, jak také nazval v čase první světové války vydanou antologii německé lyriky: básník ostatně pocházel z tehdy převážně německého Nového Jičína a jeho otec Leonhard byl Němec z Lutína. Podle autora duch Německa se zrcadlí mj. „v mužné zbožnosti, účt

k ženě, lásce k přírodě a k rodině a obětavosti pro vlast“. Dále pak se Dostál-Lutinov opíral o spontánní antisemitismus, též velmi rozšířený mj. na Hané: v dobových, knižně uveřejňovaných tendenčních pamfletech a polemikách bylo světové, rakušácké a české židovstvo činěno odpovědným kupříkladu za systematický výprodej lepých českých a zvláště moravských děv do vídeňských a dokonce tureckých nevěstinců. Sám Dostál, jak uvádí Soldán, pokládá kupříkladu židovské, vesměs německy orientované podnikatele v Prostějově za „strůjce židovského jha“, proti nimž důsledně podporoval tzv. českou stranu.

Ladislav Soldán neustále zvažuje pro a proti Dostálových textů a veškeré jeho kulturně historické činnosti, přičemž se nevyhýbá ani mnoha diskutabilním momentům nebo autorovým postojům. Mnoho nepřátelství vůči své osobě si Dostál-Lutinov způsobil např. jako iniciátor tzv. antimanifestu českých spisovatelů v září 1917, v němž se v duchu rakouského vlastenectví kategoricky postavil proti proslulému Manifestu českých spisovatelů a zaujal tv. vyhraněné austrofilské stanovisko. O tomto Dostálově manifestu se M. C. Putna nezmiňuje ani slůvkem. V příkladně prorakouském loajálním duchu skládal básník a hanácký kněz (nějaký čas taktéž duchovní správce polepšovny v tehdejší Wiesenbergu) v jedné osobě za světové války texty pro „útešné knížky pro vojáky“ (určené zejména pro vojenské kuráty), verše, z nichž badatel trefně cituje strofy z písně *Vojenská* (z roku 1916): „*Táhnem ke slunci, / vykouříme Rusa - / on nesmí zachvátit / naší země kusa. // Táhneme na Balkán, / tam kde byla banda, / která nám skolila / otce Ferdinanda. // ... Letí víchr, letí / hlavy, trůny smetá - / Rakousko zůstane / až do konce světa*“ (Soldán, s. 40). Do válečného almanachu katolické literatury *Ratolest olivová* (1917) napsal Dostál předmluvu nazvanou *Nové Rakousko*, v níž emfaticky provolává: „Není krásnější a bohatší říše na světě, než je Rakousko. Rakousko bylo by říší nejšťastnější, kdyby národové jeho se vzájemně poznávali, milovali, doplňovali. Zatím co naše vojska v poli krvavěm píšou hranice říše a její sílu a moc, ve svých pracovnách státníci spisují nové zákony, na nichž má být zbudováno omlazené Rakousko. Nenechme jich pracovat samých! Budujme spojenými silami!“ (Soldán, s. 41)

Takové agitační úlety (básník spisoval pro katolickou mládež v Orlu i tzv. orelskou poezii, mj. orlí hymnu Hoj, Orli!) nicméně rozhodně nejsou základním tmelem agilní Dostálovu osobnosti. Zejména v konfrontaci s jeho politickou publicistikou badatel vyzvedává celou řadu pozitivních aspektů autorovy činnosti: kupříkladu jeho fejetony, které psal po roce 1918 pro brněnský list Den (označoval je za „přátelské pobesedování“) a z nichž později vznikl dvousvazkový výbor *Hovory Dne* (1923-1924), anebo jeho překlady německé a italské literatury. Zejména však Soldán bere právem v ochranu nesmírně závažné Dostálovo působení v revui Nový život a tomuto časopisu věnuje ve své studii (nejednou velice objektivně) mnoho místa, přičemž se zaměřuje na veškerý tehdejší kulturní kontext. Zejména v konsistentním pohledu na celé spektrum tehdejšího literárního a kulturního dění, zbavené chomoutů tradičních kontrastních pravo-levých interpretací, spočívá fundamentální závažnost a záslužnost Soldánova triptychu statí. Jenom je škoda, že tyto texty neprošly žádnou stylistickou a jazykovou redakcí, a pokud prošly, tak ke škodě knihy tuze nedbalou. Symptomatické je v tomto směru chybné psaní Emil Charouz místo Charous: přitom jde o Soldánova spoluautora knihy *Přehledné dějiny literatury II!*

VLADIMÍR NOVOTNÝ

Čus, Páže bez blamáže!

Jiří J. K. Nebeský je další z pážat poezie, která vydávají svojí prvotinu u brněnského Hosta. Ta jeho se jmenuje trošku skřípavě *Džus/fáze hypostáze*.

Překousnete-li rozskřípaný název a do sbírky se začtete, budete příjemně překvapeni. Ne možná hned, ale až si na Nebeského zvyknete, tak ano. Jeho poezii je nutné chvíli živkat, než pustí chuť, ale ta pak stojí za to. Nebeský se na začátku nezdržuje s tím, že by nás pomalu, po krůčcích uvá-

děl do svého světa. Prostě na nás začne drkotat s verši, které na sebe skoro nenavazují, pouštět asociace, kterým nerozumíme (není divu, jsem kritik) a vůbec nás i všelijak jinak trápí.

Na první potkáni se nám budou skutečně zdát jeho verše neučesané, náhodné, zaměnitelné. Začneme je mezi sebou přehazovat, mísit, kombinovat a ono to kupodivu funguje, zdá se nám to stejné, vída, řekneme si, je to šumařina, podvod, blamáž, nemá to stavbu a nemá to rytmus, chvíli si s tím můžeme hrát a pak to zahodit.

Ale to jsme opravdu ještě na začátku. Když se začneme hloub a hloub, začnou na nás blýskat verše, tak dva tři nad sebou (*Na Ježíšově kříži přes noc / Filozof filozofy vykupuje.*), vždycky jen tak mimochodem, náhodou, - nedůvěřivě se k nim vracíme, začítáme se do jejich okolí, a ještě jednou, a vída, už jsme jejich.

Nebeský je kouzelníkem s jazykem. Příznačné je, že si to uvědomíme, až když už je pozdě, protože svých kouzel užívá střídavě, neklade důraz na formu. Teprve ve chvíli, kdy už se nějaký čas nad zatraceně vážnou básničkou usmíváme, uvědomíme si, čemu se to usmíváme a že on chtěl, abychom se usmívali (*Jsem zkroutený nachýlený* - tak při tomhle verši jsem se bezděky naklonil. Jestli víj taky, tak doufám, že se vám vnitřní púlka Tvaru nevysypala na podlahu.). Skutečná vláda nad jazykem se nemusí projevat předváděním a plýtváním efektními figurami. Někdy stačí i sem tam drobná virtuozitka, malé překvapení, kterým nám básník dokáže, že on je tu pánem a že s ním slova neořou.

Nebeský je věřící (ne, nebojte se, necpe to všude), a tak pro něj hraní si s jazykem není samoúčelné, často mu pomůže vyjádřit ledacos nevysslovitelného, ať už s úsměvem nebo bez něj (*Jako bys nebyl / V koncentracích / Ve vyhlazovacích těch, no. / Tap tap tap tarap tap*). Jeho témata nejsou nijak originální (zkuste si je taky vymyslet!) - láska, smrt, čas, víra, nějaké to utrpení. Vidí a ukazuje to vše po svém, občas metaforou, občas mile lakonickým konstatováním (*Třímetrový anděl v rohu pokoje / Nastoluje situaci // Oříškové oči má / Krátké vlasy dozadu / Celý já*). Básně z konce sbírky (podle doslovu snad pozdější) jsou už tak dobré, že nás donutí vrátit se až k těm prvním, které si přečteme trochu novými očima a zalíbí se nám taky.

Mám-li první Nebeského sbírku zhodnotit celkově, přiznám, že mi zatím přinesla víc potěšení intelektuálního než citového, nicméně i tam už se občas blýsko, a proto chci věřit, že další knížka na sebe nenechá dlouho čekat. Jen doufám, že se nebudeme jmenovat *Rum/penze hypertenze*. (To abych byl zase vtipný, víte?)

ŠTEFAN ŠVEC

Krása nebude nikdy dopadena

Torst vydal v *Edici poezie* texty Jiřího Zemanové (1948), traktoristky, uklízečky, básničky, prozaičky i příležitostné malířky. Kniha se jmenuje *Přízeň trýzně*. Autorčin život se pojí s někdejší undergroundem, a to i manželsky (vdát se stihla čtyřikrát). V dodatku *O autorce* se dočteme, že strojopisným samizdatem „pořídila“ například i sbírku Karla Šiktance Adam a Eva. Některé její texty byly zhudebněny známými skupinami, jako jsou Půlnoc či Garáž. Na verších zařazených převážně v druhé polovině knihy (v první je próza) písničkovitost taky snadno poznáme. Až na výjimky (zrovna velmi dobrý *Vlas se mi hýbe před očima*, jeden z nepochybně zhudebněných textů) jde o kusy plné neurčité symboliky, které na papíře působí hlouše. (*Stojíš na prahu / váháš, máš-li vejít / není návratu / to ještě nevíš*). Dobrá, kdyby k tomu (potichu!) praštěla přebuzená kytara nebo takový jiný potřebný nástroj, měli bychom dojem jistě pregnantní a výživný (...*bul si bul / Pod námi vrže / na čtyřech nohách / stůl. Psací stůl*). Nebo by k tomu mohl skřípavě výt pes jako v tom kuse na albu Meddle od Flojdb. V torstovské knížce to jaksi není ono. *Zafferi I.* a *Zafferi II.* jsou však skutečné básně, plné tajemného vzrušení a mlas-kavě erotických ozvěv, především ale originálnější poetiky. Kéž by takových mezi básnickými texty v této knize bylo víc!

Pojďme raději k próze. V něčem je mi Zemanová velice blízká: *A v čem jsem největší mistr, to je v obavách předcházejících něco, co se nakonec neuskuteční.* (str. 37)

To znám. Taky jsem už slyšel (tentokrát ne od sebe) tohle: *A nejen to, musím se bát i toho, co neudělám!!!!* (str. 26)

Zemanová ví, co je život, ale neví, co s ním (kteréžto upřímnosti, byť by byla bezděčná, což v tomto případě jistě úplně není, si přiměřeně vážím). Ukazuje to například schizofrenně-pseudobajkovitý text nazvaný Chajmém. Titulní postava (něco mezi démonem a samotnou autorkou provzlykávající se do jakési ementálské, tj. nadměrně prodírkované puberty) trhá ručičky a nožičky atrapě kojence. O něco později si vypravěčka stěžuje: *Nacházím kolem sebe mnoho takových ručiček, nožiček, hlaviček i trupů.*

To znám. Jedna francouzská (nebo americká? - to je totéž) malířka napřed malovala na svých obrazech samé oči, byly všude, i tam, kde být nemají, a pak se zbláznila. Na straně 94 Zemanová připomíná: *Krása nebude nikdy dopadena!* No jistě. To tak ještě.

Z jistého úhlu pohledu by se mohla zdát kniha velmi nevyrovnaná. Ale nemusíme ani znát autorčina biografická data, abychom pochopili, že když má někdo díru navíc (str. 87), protlouká se nelehce, ale pokud mu zároveň nechybí chuť psát, je obdařen přirozenou inteligencí a zběsilostí věčného rybízu (nebo srstky, jak kdy), může sledovat, kudy (tou dírou?) z jiných světů vítr fouká. V čem je ta jinakost? V ženskosti pocítované námi, muži?

V tom, že básník je precitlivělý už sám o sobě a dvojnásobně, narodil-li se s chromozomální výbavou XX? (Omlouvám se za změnité rodů).

Na závěr rada všem básníkům: Nepijte moc fernetu v době **infernetu!**

PETR HRBÁČ

Poezie sentimentu

Jaroslav Schnerch (narozen 1943) patří mezi básníky, kteří nejsou širší čtenářské veřejnosti příliš známí, v 90. letech však čile publikoval, např. básnické sbírky *Zrození světla* (1990), *Sčítání* (1990), *Slova na lodyhách* (1994), *Den ze spálených snů* (1995), *Odlety navždy* (1998). Jeho dosud poslední kniha vychází jako bibliofilský tisk péčí nakladatelství ALFA-OMEGA a nese název **Radost nejedzí vždycky na bílém koni** (1999). Autor působící jako středoškolský učitel *vyrůstal v rodině*, jak se píše v úvodu, *kde se vášnivě četlo, takže knihy miloval už v dětství na celý život*. To je určitě chvályhodné, připadá mi však, že četba se nějak výrazně nedotkla jeho poetiky, neboť celá sbírka je vším, jen ne kvalitní knihou, ve které bych našel zlomek něčeho zásadního, důležitého, fascinujícího. Svým básnickým výrazem je někde v hlubokých 80. letech, podobný např. varnsdorfskému Milanu Hrabalovi.

Kompozice sbírky je pak výsledkem šestadvaceti náhodně sebraných textů, které spolu příliš tematicky nesouvisí. Objevují se zde např. básně plné nasládlého sentimentu stárnoucího muže, který např. píše: *Kam s city / které nám už nepatří / kam odložíme vzpomínky / a staré prádelní šňůry?* (s. 20) nebo *Kdokoliv zradí zamilovaný pár / jakoby pošpinil žalm / řeka na znamení protestu / háže oprátku na dveře* (s. 15). Zablýskne se také nota muzikální, např. v básni úvodní *Mozart: ...Mozart seděl obkročmo / na cihlové hřbitovní zdi / klukovsky nakažlivě se smál / slunce jej lechtalo v podpaží / a on věru nebyl morous / ...*, ohromí nás náběh filozofična *...otvírám popelnici / rád bych si rychle umyl ruce / sám nad sebou. (Porcování příběhu, s. 26)* Básník je věrný zejména podzimmní atmosféře, které jsou samozřejmě celé zasmušilé a smutné (básně *Ríjen*, *Příprava na podzim*, *Podzimní soucit*) nebo naopak jarnímu probouzení: *Jaro ještě nerozpletlo šedivý cop / ale už něco přiléhalo / někdo se začal smát / (báseň Jaro)*. Využívá též motivů folklorních *...slunce se nechápavě odtahovalo / od toho nevděku / a žirná Haná / rozduřené kárala / neposlušnost syté hroudy / (báseň Jízda králů)* nebo velice v poezii částých motivů dětských: *...Laura skákala panáka / uličnice Markéta / vhodila do pokoje vlašťovku / Julie běžela prozkoumat klíčovou díрку (báseň Letní den)*. Schnerch je nejví-